

Idegélet és polgárosodás.

Nem régiben az Északamerikai Egyesült Államok népszámlálási hivatala egy jelentést tett közzé, melyről a *North American Review* januárius havi számában H. ADDINGTON BRUCE azt állítja, hogy a tizenkettedik népszámlálás összes közleményei közt egy sincs, mely fontosságra nézve azzal vetekedhetnék. Első pillanatra nem látszik nyugtalanítóknak, ha olvassuk, hogy 1903-ban az Unió elmeógyógyítóintézeteiben 150,151 elmebetegét ápoltak. Hiszen ez, viszonyítva annak most már 80 milliónyi népességéhez, nem tűnik föl soknak. Az említett szerző szerint is azonban más képe van a dolognak, ha meggondoljuk, hogy az elmebetegek száma az elmeógyógyítóintézetekben az 1890-iki fölvétel alkalmával az előbbinek felét sem tette, mert csak 74,028 volt, tíz évvel korábban pedig, 1880-ban, alig haladta meg a 40 ezret. Az elég gondosan számba vett tébolyodottak tehát sokkal jobban szaporodtak, mint a népesség. Ennek gyarapodása ugyanis 1880 és 1890 közt 25%, az örülteké 85%, 1890 és 1903 közt pedig a népszaporodás százaléka 30, ellenben az elmebajosoké jóval több mint 100 százalék volt. Az emelkedés meglepte magukat az amerikaikat is és annak beható, gondos, lehetőleg elfogulatlan vizsgálatára bírta őket. Ennek során tekintetbe vették, hogy túlnyomólag a statisztika-készítés gondosságának nem lehet az örültek szaporodását tulajdonítani, mert hiszen az intézeteken kívül élő ilyen szerencsétlenek megszámlálását 1903-ban már meg sem kísérelték, miután az avatatlan számláló biztosok nem bírnak azzal a képességgel, hogy az elmebajokat teljesen megítélhessék, az illetők hozzátartozói pedig nem akarták az elmebajos családtagokat, ha azok reájok nézve nem veszélyesek, vagy nem nagyon kellemetlenek, azáltal, hogy ilyeneknek mondják be, szükségtelenül mintegy megbélyegezni. Azonban maga az a tény, hogy az intézetek számának szaporodása (az 1890-diki 162-ről 1903-ig 328-ra) szintén 100%-os emelkedést mutat, mindenestre a mellett szól, hogy az összes tébolyodottak általában is nagy mértékben sokasodtak, habár ennél azt természetesen tekintetbe kell venni, hogy a vagyonosodó elemek az intézetekben mind több és több betegeiket ápoltatják nem kis rész-

ben azért is, mivel a velők való bánásmód folyton észszerűbbé és emberségesebbé válik. BRUCE, aki ezzel a kérdéssel alaposan foglalkozott, az Unió elmebetegeinek számát legalább 200,000-re becsüli. Neki azonban nem szolgál vigaszul az, hogy az Egyesült Államok e részben még mindig jobban állanak, mint a legtöbb angolul beszélő ország, sőt hogy a helyzet Németországban is valamivel rosszabb. Nem elég vigasz ez neki a minden kétséget kizáró módon megállapított ténynyel szemben, hogy az Unióban az örültek szaporodása hatványozódik. Az adatok minden oldalról történt tanulmányozása után tehát bizonyosnak látszik, hogy az életviszonyok az Északamerikai Egyesült Államokban az elmebajok előidézésére különösen alkalmasak. Maguk a népszámlálás ügyeinek kezelésével foglalkozó hivatalnokok is ebben a meggyőződésben vannak. Különösen érdekesek ezeknek arra vonatkozó észleletei, hogy a lakosságnak egyes kategóriáiban e részben minő különbségek mutatkoznak. Daczára annak, hogy az Unióban születettek sokkal vagyonosabbak, mint a bevándoroltak, a külföldön született fehér népesség az elme gyógyító intézetekben arányoslag is jóval több örültet mutat föl, mint amaz. Midőn ezek közt jobban szétnéztek, akkor meg azt találták, hogy a bevándorolt fehér lakosság közt legjobban állottak a szóban forgó tekintetben a skandináviaiak, azután a skót, majd az angol, a canadai, a svajczi, a német, a francia és hollandi eredetűek következtek. Legrosszabb arányszámot az írek és, ami bennünket a legjobban kell hogy érdekeljen, fájdalom – a magyarok mutatnak. Ez utóbbiak közül minden 100,000-re 141 a tébolyodás miatt ápolat eset.

A népszámlálási jelentés szerzői ezt a sorrendet annak tulajdonítják, hogy az amerikai bevándorlottak közül némelyek a saját nemzetök javából, némelyek pedig annak legrosszabb részéből valók. De a jelzett adatok szerint legkedvezőtlenebb arányszámot föltüntető egyes nemzetiségek közt olyanok vannak, mint a skót és hollandi, melyek az első nagyobb számú kivándorlót szolgáltatották az Uniónak. Ebből azt következtetik, hogy, mindent összevéve, tehát áll az, hogy ezek a különbségek még is az amerikai életkörülményeknek az elmebajokra való hajlandósítása mellett szólnak. Ezzel a ténynyel ennél fogva számolni akarnak és behatóan kutatják, hogy miként lehetne a baj várható tovább terjedésének sikeresen útját állani.

Mielőtt erre a vizsgálódásra térnék át, csak néhány megjegyzést akarok arra az adatra tenni, mely a magyarországi eredetű kivándorlók oly szerfölött kedvezőtlen arányszámát mutatja föl. Igen kedvezőtlen ez, mivel nagyon valószínű, hogy amerikai volt honfitársaink elmebetegének kisebb része kerül az örültek házába, mint az értelmesebb és vagyonosabb más eredetűeknek. Nem igen lehet tehát kételkedni, hogy viszonyaik a tengeren túl e tekintetben is a legrosszabbak. Ennek magyarázata az amerikaiak szerint egyszerűen az volna, hogy a magyar kivándoroltak a saját fajuknak legrosszabb elemeiből kerülnek ki. Mi tudjuk, hogy ez nem áll. sőt bizonyos, hogy, mindent összevéve, kivándorolt honfitársaink egészben a hazai népesség átlagánál legalább testileg és értelmileg magasabban állanak. És, ha mégis oly szomorú helyzetben vannak, mint az alig kifogásolható adatok mutatják, azt másnak kell tulajdonítani. Első sorban annak, hogy, mielőtt az amerikai élet idegbontó forgatagába bele kerültek volna, már itthon az életgondok, a rossz bánásmód, saját oktalanságuk, a kivándorlással járó és velük talán az átlagosságnál nagyobb hercehurcza s az ezekkel kapcsolatos, hosszantartó izgalmak által mélyreható módon megviselődtek. Oda kinn a legidegenebb elemekül élnek, s amennyiben most már vannak is Amerikában nagyobb számmal honfitársaik, azok is velük együtt a kizsákmányoltatásnak az összes ott levő nemzetiségűek közt leginkább ki vannak téve. A munkakör is, melybe jutnak, a legtöbb esetben egészen új és igen megerőltető reájok nézve. Azokat, a kik itthon sem tudtak túrni, a kiket talán nem is a nyomor, de a nyereség, a vagyonszerzés ördöge kerített hatalmába, különösen a csak így lehetséges takarékoskodás végett folytatott rosszabb és talán észszerűtlen életmód mellett jelentkező csalódások mélyen lesújthatják. A vállalkozás hagyományaival nem dicsekedhető fajokra mindennek együttvéve szükségképp igen romboló hatásúnak kell lenni. Az amerikai magyarok említett szomorú sorsának szerintem ez az igazi magyarázata.

A mi már most az amerikaiaknak a jelentkező baj ellen folytatandó küzdelme lényegét illeti, ez főleg az értelmiség és különösen az újkori polgárosultság követelményeihez való alkalmazkodás fokozására irányuló törekvésben nyilvánul. BRUCE

különös súlyt fektet arra, hogy az örülteknek és idegbajosoknak életrevaló ivadékaik nem lehetnek. A neurastheniások száma pedig ijesztő mértékben nő más országokban is, de különösen az északamerikai Unióban. Ezeket a statisztika ugyan nem tarthatja számon, de az bizonyos, hogy az ottani életküzdelmek nemcsak az óriási és középnagyságú városokban, de a gyér lakosságú községekben, sőt a magános farmokon is nagy fokban próbára teszik az idegrendszert.

Ennek időnap előtti kimerülését ott egyesek különös »amerikai betegségnek« (american disease) nevezték el. BRUCE azt kérdi, hogy ki ne látna ismerősei közt többeket, akiken a neurasthenia kétségtelen jelenségei határozottan észlelhetők. Minden utczában, minden szögleten találkozhatni velük, és naponkint érintkeznek az emberek örültekkel, akik csak furcsáknak, szokatlanoknak tűnnek föl, míg egy reggel a lapokban azt nem olvashatni róluk, hogy a tébolyodás veszedelmes módon tört ki rajtuk. Az elmeorvosok némelyike azt mondja, hogy ez a civilizatio természetes adója a társadalom részéről. De ez nem megoldás, mivel az olyan közműveltség, mely a népesség alaperőit aláassa, valóban kárhozatos lenne. Adjunk inkább azoknak igazat, akik azt állítják, hogy ez a baj a civilizatio követelményeihez való kellő simulás hiányának tulajdonítható. Ebben már van ugyan sok vigasztaló, mert oly törekvést kíván, melyet föl lehet és föl kell karolni minden módon. Mások azt állítják, hogy a természetes kiválogatódás is közre fog hatni arra, hogy a jövő nemzedék testileg is jobban bírja el a polgárosult élet terheit és inkább tegyen majd kívánalmainak eleget. De éppen a megterheltség ténye mutatja, hogy ezt az állapotot hány szerencsétlen elpusztuló nemzedéken át, minő áldozatokkal és sok-sok idő multán, mennyi szenvedéssel közelíthetni csak meg – talán. Az egyes fölvételek, nevezetesen a katonai sorozások alkalmával szerzett tapasztalatok t. i. egyelőre általános satnyulást és csenevészést tüntetnek föl még a természetesebb viszonyok közt élő lakosság körében is.

Oda kell tehát minden áron törekedni, hogy az egymásra következő nemzedékek folyton képesebbé tévődjenek a fokozódó polgárosultság öregbedő terheinek és megpróbáltatásainak elviselésére. De vajjon ez lehetséges-e? BRUCE nagyon érdekes választ ad erre a kérdésre. Ha az emberi szellem fejlődésének végső

határát már elérte volna, akkor ez, szerinte, nem lenne remélhető. De az újabb időben megállapított többrendbeli tény arról tanúskodik, hogy ennek éppen az ellenkezője áll. Azok szerint a tények szerint az emberi szervezetben eddig nem is sejtett erők rejlenek. Korábban nem ismert folyamatok és képességek vannak bennünk, melyek a lélektani bűvárlatok és a psycho-pathológiai kísérletek s tanulmányok során derűitek ki. Nem akar ezek részleteibe belebonyolódni, csak a hypnosis tünetéyeire és arra utal, hogy ennek máris minő gyógyító erejét ismerték föl. De az idegélet tanulmányozása általában sok oly segéd-eszköz rendszeres használatának nagyon kedvező befolyását tűntette ki, melyre eddig nem nagy súlyt fektettünk. PIERRE JANET, BORIS SIDIS és MORTON PRINCE nyomán kimutatni igyekszik, hogy az idegen akaratnak a lelki életre való hatása mily óriási nemcsak az idegbetegségek gyógyításának, hanem egész testi és nem testi valónk erősítésének szempontjából is. Idejében alkalmazva, a már eddigi fölfedezések tanulságai tehát igen sok jót tehetnek. De valónk tudatos töredéke a mi nem tudatos nagyobb valónknek ma még csak kisebb részéből áll.

Tehát a magasabbrendű polgárosultság valószínűleg meg fogja hozni ama módokat és eljárásokat, melyek az ő követelményeihez való észszerűbb és eredményesebb alkalmazkodást lehetővé teendik. BRUCE mindenekelőtt a psycho-pathológiai tanúságoknak minél szélesebb körben való terjesztését sürgeti. Egyetérték vele abban, hogy, ha ez sok pénzbe is fog kerülni, nem lesz hiába való áldozat, mert a gyöngült idegek lehető helyreállítása és általában az idegerő fokozása napjainkban, midőn az emberi termelő erőfeszítés mindinkább idegmunkává lesz, mely mellett az izommunka folyton hátrább szorul, jutalmazóbb módon nem ruházhatja be tőkéit, mint ha finomuló munkaerejét idejében minél inkább fokozza.

Mi azonban nem tartunk még ott, hogy reánk nézve a psycho-pathológiának minél szélesebb körben való népszerű előadása lenne a nem csupán kétségkívül hasznos, de a legelsőbb rendű segédeszköze népességünk ereje lehető kímélésének és megóvásának. Sokkal egyszerűbb és kevésbé költséges módokat és eljárásokat ajánlhat a már kellőleg kifejlesztett társadalmi Politika és erkölcsan. Azok tanításai iránt kell a fogékonyságot terjesztenünk és első sorban a magasabb társadalmi kötelesség-

érzetet fejlesztenünk. Ez egyelőre valószínűleg Amerikában is általánosabb sikerre vezetne, mint a régen ismert nagy és tagadhatatlan igazságoknak a természetvizsgálat legújabb vívmányaival leendő, azonban igazán széleskörűvé nem változó, újabb bizonyítása.

Gaal Jenő.